

Rudolf Steiner

Sestupná vývojová linie trvá až do mystéria Golgoty; existuje tady tendence, tento pád dolů vnášet až do naší doby. Vzestupná tendence teprve začíná a vyžaduje stálých popudů. Dnešní psychologové pracují s pojmy, oživovanými spirituálním vývojem.

Berlín 7. 11. 1910

GA 124

Často jsme v různých vztazích zkoumali onen vývoj lidstva, jenž plynul v tak zvaném poatlantském období - tedy v naší době - od atlantské katastrofy. Uvedli jsme různé epochy, různá údobí tohoto poatlantského vývoje; poukázali jsme na dobu staroindickou, na dobu praperskou, na dobu egyptsko-chaldejskou, na dobu řecko-latinskou - a potom na naši vlastní epochu, která je pátým časovým úsekem poatlantského vývoje. Dále jsme upozornili na to, že až do další velké katastrofy uplynou dvě další údobí, takže bude celkem sedm takových časových úseků pozemského lidstva.

Je pochopitelné, že jsme tyto epochy pozemského lidstva líčili z různých hledisek. Neboť chceme-li se jakožto lidé poněkud orientovat v našich vlastních úkolech, můžeme mít jedině tehdy cit pro to, jaké budoucnosti jdeme vstříc, když víme, jak jsme postaveni do těchto různých věků. - Dále se vždy znovu nejruznějším způsobem zdůrazňuje, že můžeme rozlišovat jednotlivého člověka jakožto malý svět, mikrokosmos, od velkého světa, makrokosmu. A právem se zdůrazňuje, že malý kosmos, člověk, je v každém směru obrazem velkého světa, makrokosmu. Když je to pravda, je to zpočátku pravda krajně abstraktní, a tak, jak se obvykle obhazuje, je málo prospěšná. Nabude na významu teprve tehdy, můžeme-li se podrobně zabývat tím, nakolik to či ono, s čím se u člověka setkáváme, je skutečně třeba chápat jako malý svět a uvádět to ve vztah k jinému, velkému světu. '

Člověk přítomnosti přináleží v podstatě všem sedmi věkům poatlantské epochy, neboť byl a bude ve všech těchto obdobích inkarnován. Prošli jsme minulými dobami ve svých dřívějších inkarnacích, a v následujících

inkarnacích projdeme dobami pozdějšími. V každé inkarnaci přijímáme to, co nám příslušná doba může poskytnout. A tím, že to přijímáme, neseme v sobě samých v určitém vztahu výsledky, plody předchozích vývojų. Takže v podstatě to nejintimnější, jež v sobě chováme, bude to, co jsme si ve jmenovaných obdobích osvojili. Neboť je nutno říci: Co si každý jednotlivý člověk v těchto obdobích osvojil, spadá již více nebo méně do přítomného lidského vědomí. Zatím co ve skutečnosti to, co jsme si jakožto lidé obecně osvojili během našich inkarnací v atlantské době, mělo přece zcela jiné stavy vědomí, takže to bylo už více či méně zatlačeno dolů do podvědomí a již se to tolik neozývá jako to, co jsme si osvojili později, v době poatlantské. V určitém vztahu byl člověk v době atlantské mnohem více chráněn před tím, aby sám to či ono ve svém vývoji nepokazil, protože vědomí ještě neprocitlo tak jako v době poatlantské. Co tudíž v sobě chováme jako plody atlantského vývoje, to je mnohem příznivější, korektnější, je mnohem více přiměřené světovému řádu než to, co pochází z dob, kdy jsme již sami mohli něco na sobě uvést do nepořádku. Zajisté, už i v atlantské době měly vliv ahrimanské a luciferské bytosti. Avšak i ty působily tehdy na člověka zcela jinak. Člověk nebyl tehdy schopen se jim bránit.

Ze toto stále více vstupuje do vědomí, to je podstatným rysem poatlantské kultury. V tomto vztahuje vývoj lidstva od atlantské katastrofy až do příští velké katastrofy určitou měrou také něčím makrokosmickým. Celé lidstvo se sedmi poatlantskými obdobími vyvíjí jako jeden veliký člověk. A to nejdůležitější, co má v lidském vědomí vzniknout v době těchto sedmi kulturních epoch, to v podstatě prožívá také zase podobná období, jak je prožívá jednotlivý člověk. -Lidská věková údobí jsme rozlišovali tak (a znovu se na to poukazuje v „Tajné vědě“), že prvních sedm let - od narození po výměnu zubů - počítáme jako údobí první. Řekli jsme, že v této době fyzické tělo člověka nabývá definitivně svých forem, a že s druhými zuby jsou tyto formy v podstatě stanoveny; člověk potom ještě sice roste v rámci těchto forem, ale v podstatě mají formy své směry. V prvních sedmi letech se tedy uskutečňuje vybudování formy. Takovým časovým rytmem musíme správně rozumět po všech stránkách. Musíme tedy také zákonitě rozlišovat první zuby, které člověk dostává v prvních letech života a které potom vypadnou a nahradí je zuby druhé. Tyto dva druhy jsou vzhledem k zákonitosti těla něčím zcela rozdílným: První zuby jsou zděděné, pocházejí

takřka jako plody z dřívějších organismů předků, a teprve druhé zuby mají svůj základ ve vlastní fyzické zákonitosti! K tomu musíme přihlížet. Pouze zabýváme-li se takovými jednotlivostmi, můžeme si ujasnit, že zde skutečně existuje rozdíl. První zuby dostáváme proto, že je dědíme s organizací po svých předcích; druhé zuby obdržíme proto, že náš organismus je uzpůsoben tak, že je dostáváme skrze něj.

Po prvé jsou zuby zděděny přímo, po druhé je zděděn fyzický organismus, a ten produkuje druhé zuby.

Potom rozlišujeme druhý životní úsek, trvající od výměny zubů až do pohlavní zralosti, tedy do 14, 15 let. V něm se vyvíjí tělo étemé. Třetí údobí, končící v 21., 22. roce, představuje vývoj těla astrálního. Potom následuje vývoj já, postupující od vývoje duše citivé k vývoji duše rozumové a duše vědomé. Takto rozlišujeme věkové úseky u člověka, v nich je pravidelné - jak víte - vlastně jen to, co se vztahuje k prvnímu údobí. Musí tomu tak být - a u přítomného člověka je tomu tak také správně. Taková pravidelnost v rozlišování jako v prvních třech životních úsecích v dalších už není; ani jejich trvání se naprosto nedá tak přesně stanovit. A otázkou-li se po důvodu, musíme si ujasnit, že vůbec pokaždé ve světovém vývoji je po třech prvních ze sedmi úseků jakýsi střed. - Nacházíme se nyní v poatlantském období, máme již v sobě plody čtyř prvních období - tedy určitou měrou plody třech prvních období a období čtvrtého, žijeme teď v pátém - a žijeme vstříc šestému.

Nyní můžeme naprosto oprávněně shledávat jakousi podobnost mezi *vývojem* poatlantských období - a vývojem jednotlivého člověka, takže i zde můžeme velmi dobře rozlišovat makrokosmické od mikrokosmického. Vezměte to, co nám zejména charakterizuje první poatlantskou epochu, kterou označujeme jako epochu staroindickou, protože charakter poatlantského vývoje se obzvláště jeví v indickém národě. V této první epoše (doklady o tom najdete v leččem, co jsem již řekl) existovalo především vznešené, daleko rozvětvené prastaré vědění, prastará moudrost. Čemu učilo sedm svátých ršíů v Indii, bylo v základu to, co přirození vidci a také velká část národa skutečně tehdy viděli v duchovním světě. Toto staré vědění v indické době bylo dědictvím z dřívějšíka. Bylo jasnozřivě získáno v době atlantské. Nyní se z něj stala převážně z dávná zděděná moudrost, kterou, uchovávanou těmi, kteří se iniciací opět probouvali vzhůru do

duchovních světů, zvěstovali ršiové. To, co pronikalo do lidského vědomí, bylo v podstatě naprosto zděděným statkem. Proto také vůbec nemělo nějak charakter našeho dnešního vědění. Děláme si zcela nesprávnou představu, když se snažíme nejdůležitější věci, které v prvním poatlantském období zvěstovali svatí ršiové, vyjadřovat takovou formou, jakou vyjadřujeme naše vědění v dnešní době. To je sotva možné. Neboť vědecké formy, které dnes máme, vznikly teprve v poatlantské kultuře. Vědění starých ršiů bylo zcela jiné. Bylo takové, že ten, kdo je sděloval, neustále cítil, jak v něm pracovalo, kypělo, vznikalo v okamžiku. A chceme-li porozumět tomu, jaké tehdy vědění bylo, musíme především přihlížet k této charakteristice: Toto vědění se vůbec neopíralo o paměť. Paměť zde nehrála vůbec žádnou roli. K tomu, prosím, přihlížejte zvláště důrazně. Dnes hraje paměť tu největší roli při sdělování vědění. Když univerzitní profesor vstoupí na katedru nebo veřejný řečník na řečnickou tribunu, musí dbát toho, aby to, co chce říci, předem věděl a potom to z paměti opakoval. Existují sice lidé, kteří dnes říkají, že to nedělají, že sledují svého génia, ale tak tomu zdaleka není. Dnes se sdělování vědění vsutku převážně opírá o paměť

Jak se vědění sdělovalo v době staroindické, o tom si učiníme správnou představu když si řekneme: Vědění teprve vznikalo v hlavě toho, kdo je sděloval, zatím co je sděloval! Dříve se vědění nepřipravovalo tak, jak se připravuje dnes. Starý rši je nepřipravoval tak, že do své paměti přijal to, co měl říci. Připravoval se tím, že se sám uváděl do posvátné, zbožné nálady, že to, co sděloval, chápal takto: Nejprve musím svou duši učinit zbožnou, prostoupit ji posvátnou náladou! Připravoval náladu, city, - nikoli však to, co měl říci. A v okamžiku sdělování bylo to jako čtení z neviditelná. Posluchači, kteří by zapisovali, byli by v tehdejší době nemyslitelní. Chápalo by se to totiž tak, že něco takto uchovaného je nadobro bezcenné. Ve smyslu tehdejší doby mělo cenu pouze to, co si člověk uchoval v duši. A co ho podněcovalo, reprodukovat potom podobně, jak věc reprodukoval přednášející. Bylo by zne- svěcením sděleného, kdyby to někdo zapsal.

Proč?

Protože ve smyslu tehdejší doby měli lidé zcela právem názor: Co stojí na papíře, to není totéž co sdělené, vůbec jím nemůže být! Tato tradice se udržovala po dlouhou dobu; neboť takové věci se udržují v cítění mnohem déle než v porozumění. A když ve středověku k písarskému umění

přistoupilo ještě umění knihtisku, tuje lid zpočátku pociťoval jako čáry, protože v lidových myslích strašily ještě staré pocity; protože se cítilo, že to, co má žít od duše k duši, nemělo by se uchovávat tak groteskně profánně, jako se to děje, když se tiskařskou černí maluje na bílé listy, čímž se to proměňuje v cosi mrtvého, aby se to pak, třeba i málo potěšitelným způsobem, znovu oživovalo. Tedy toto bezprostřední proudění od duše k duši musíme chápat jako charakteristiku tehdejší doby. To byla naprosto tendence první poatlantské doby a musíme ji správně chápat, chceme-li např. porozumět tomu jak staří pěvci v řecké i ve starogermánské době táhli krajem a pěli své předlouhé básně. Kdyby k tomu potřebovali svoji paměť, potom by to nikdy nedokázali přednášet znovu a znovu. Neboť duševní vlastnost, duševní síla, která zde byla základem, byla mnohem živější. Když dnes někdo přednáší básně, tu se jí nejprve naučil. Tito lidé ale prožívali to, co přednášeli, a v tomto okamžiku to skutečně bylo dodatečně vytváření. Bylo to podporováno i tím, že převážně duševní složky vstupovaly spolu do popředí ve zcela jiném rozsahu než dnes. Dnes - určitou měrou oprávněně - se všechno duševní potlačuje. Když se dnes něco přednáší, tu jde o smysl; vypracovává se smysl slov. Tak tomu nebylo ještě ani tehdy, když středověký pěvec přednášel píseň o Nibelunzích. Měl ještě určitý cit pro vnitřní rytmus; nohou dokonce vydupával takt stoupání a klesání, chodě z místa na místo. Avšak to jsou jen dozvuky toho, co zde existovalo ve staré době. Přesto byste si dělali nesprávnou představu o starých rších a jejich žácích, kdybyste se domnívali, že staré atlantské vědění nepodávali zcela věrně. Žáci na našich vysokých školách, i když mají přednáškový sešit zcela popsaný, nereprodukuje řečené tak věrně, jak kdysi reprodukovali staré vědění indiští ršiové.

Další věky charakterizuje to, že v podstatě přestává staré atlantské vědění působit. Až do zániku praindičského kulturního období bylo tomu skutečně tak, že vědění, jež lidstvo obdrželo jako dědictví, stále vzrůstalo. Vědění vzrůstalo. To však v podstatě skončilo v prvním poatlantském období, a po indické době se z lidské přirozenosti sotva mohlo dostat něco nového, co tu ještě neexistovalo. Tedy rozmnožování vědění bylo možné jen v prvním období, potom to ustalo. A v praperském období začalo u těch, kteří byli ovlivněni zarathustrismem vzhledem k zevní vědě, to, co se nyní dá srovnat s drahým lidským životním úsekem - a co takto také nejlépe pochopíme.

Neboť staroindická kulturní doba se skutečně dá srovnat s prvním životním úsekem člověka, s dobou mezi zrozením až do 7. roku, kdy se rozvíjejí formy, zatímco všechno pozdější je pouze růstem ve stanovených formách. Tak tomu bylo s duchovním prvkem v první poatlantské době. A co nyní následovalo v epoše praperské, to se dá zase srovnat s vyučováním. Jako člověk ve svém druhém životním úseku prochází školním vyučováním, tak se dá i staroperská doba srovnat s jakýmsi vyučováním. Pouze si musíme ujasnit, kdo byli žáci - a kdo učitelé. Zde bych řekl jedno.

Což se vám nezdálo pozoruhodné, jak Zarathustra, vlastní vůdce druhé poatlantské kulturní epochy, se nám jeví zcela jinak než např. indiští ršiové? Zatím co ršiové se nám jeví jakoby starobylým posvátným dávnověkem posvěcené osobnosti, do nichž se vlévá staré atlantské vědění, spatřujeme v Zarathustrovi první osobnost, zasvěcenou poatlantským vědění. Nastává tedy něco nového. Zarathustra je skutečně první osobností - historickou osobností, která byla zasvěcena do oné formy mysterijního vědění (jež je vlastně vědění poatlantským), v němž je vědění preparováno tak, že v podstatě je už může chápat rozum a rozvážnost poatlantského lidstva. V Zarathustrových školách bylo tomu v první epoše jistě tak, že se dosahovalo především nadsmyslového vědění. Avšak v těchto školách se vůbec poprvé vystupovalo tak, že se začínalo vědění formovat do lidských pojmů. Zatím co se vědění starých ršiů nedá reprodukovat formami naší dnešní vědy, je to už spíše možné u Zarathustrova vědění. Je to sice vědění zcela nadsmyslové, avšak odívá se do pojmů, podobných pojmům a idejím poatlantské doby vůbec. A u jeho stoupců vzniká nyní hlavně to, co se dá nazvat soustavným vyvíjením systému pojmů lidstva. To znamená: Bere se prastarý posvátný poklad vědění, jenž se vyvíjel až do konce indické epochy a pokračoval od generace ke generaci, nové se k němu nepřidává, ale nyní se staré vypracovává. A úkol mystérií druhého poatlantského období si můžeme představit pomocí srovnání. Jako kdyby třeba dnes vyšla nějaká okultní kniha: Přírozeně mohla by se každá okultní kniha, která se skutečně zakládá na bádání ve vyšších světech (může být zcela oděna do logických výkladů), - mohla by se stáhnout na fyzickou úroveň zcela do fyzických výkladů; to by bylo možné. Potom by se však např. moje „Tajná věda“ musela stát dílem o padesáti

svazcích, a každý svazek v rozsahu nynějšího svazku. Takto by se dala každá oblast zcela odlišovat a odívat do logických forem. To je všechno uvnitř a dá se to udělat. Lze však uvažovat i jinak: že se totiž čtenáři jakoby ještě něco nechá, a že se snaží o tom přemýšlet. Neboť dnes již zde musí tato snaha existovat, jinak bychom se v pěstování okultismu vůbec nedostali dále. Dnes v pátém poatlantském období má již člověk možnost, s rozumovými pojmy, jež lidstvo vyvinulo, přistupovat k takovému okultnímu vědění a zpracovávat je. Avšak během Zaratustrovy epochy musely se pojmy pro tyto skutečnosti teprve vyhledávat. Zde se postupně vypracovávaly. Takové vědy, jaké existují dnes, tehdy nebyly. Existovalo zde něco jako zbytek z doby vědění starých ršů, a nastávalo něco, co se dalo odívat do lidských pojmů. Avšak samotné lidské pojmy bylo nutno nejprve najít; teprve do nich se vléval nadmyslový prvek. Tato nuance, nadmyslové vkládat do lidských pojmů, teprve vznikala. Můžeme tudíž říci: Ršiové ještě naprosto mluvili tak, jak se vůbec dá nadmyslové vědění vyslovovat. Mluvili variabilní obraznou řečí, řečí imaginativní. Své vědění jakoby vylévali od duše k duši tím, že promlouvali v obsažných obrazech, které vznikaly stále znovu tam, kde své vědění sdělovali. - O příčině a účinku, o jiných pojmech, jak je dnes máme, o nějaké logice se vůbec nemluvilo. To všechno se vynořovalo teprve později. A vzhledem k nadmyslovému vědění začalo se s tím ve druhé poatlantské kulturní epoše. Teprve zde se takřka cítil odpor hmotného bytí. Teprve zde se pocítovala nutnost vyjadřovat nadmyslové tak, že to přijímá formy, které člověk myslí na fyzické úrovni. To také bylo v podstatě úkolem praperské kulturní epochy.

Potom nastalo třetí poatlantské kulturní období, kultura egyptsko-chaldejská. Nyní zde existovaly nadmyslové pojmy. - To je nyní pro dnešního člověka již zase obtížné. Představme si: Ještě žádná fyzická věda, nýbrž pojmy o nadmyslnu, získané také nadmyslovou cestou. Vědělo se, co se děje v nadmyslových světech, a dovedlo se to říci v myšlenkových formách fyzické úrovně. Nyní ve třetím kulturním období začalo se to, co se získalo z nadmyslového světa, aplikovat na samotnou fyzickou úroveň. To se zase dá srovnat se třetím životním úsekem člověka. Zatím co se člověk ve druhém životním úseku učí, aniž by to, čemu se naučil, používal, je tomu ve třetím životním úseku tak, že většina lidí to již zase musí aplikovat na

fyzickou úroveň. Zarathustrovi žáci druhé kulturní epochy byli žáky nebeského vedení. Nyní začínali lidé to, co získali, aplikovat na fyzickou úroveň. Živé si to představme: Ze zrění hadsmyslů se lidé nyní naučili, jak lze všechno nadmyslové postihovat tím, že se to vyjádří trojúhelníkem. Trojúhelník jako obraz nadmyslna, - že nadmyslovou lidskou přirozenost, vlévanou do fyzické, lze chápat jako trojúhelník. A tak se lidé naučili ještě dalším pojmům, takže fyzickými věcmi označovali nadmyslový svět. Např. geometrii se učilo tak, že zde existovala v symbolických pojmech. Byly nyní zde a např. Egypťané je aplikovali v zeměměřičství na své rolnictví, Chaldejci na dráhy hvězd tím, že založili astrologii, astronomii. Co dříve platilo jen pro něco nadmyslového, to se nyní aplikovalo na to, co bylo fyzicky-smyslově viditelné. Co se zrodilo z nadmyslového vědění, začalo se vypracovávat na fyzické úrovni. Takže ve třetím kulturním období - můžeme říci - začíná aplikování nadmyslově získaného vědění na smyslový svět. Tak tomu bylo teprve ve třetím období.

Ve čtvrtém poatlantském období - řecko-latinském - je zvlášť důležité, že člověk přichází na to, že věc je taková a taková. Předtím to dělal, ale vůbec nepřicházel na to, že je taková. Staří ršiové na to nemuseli přicházet, protože vědění přijímali bezprostředně z duchovního světa. V Zarathustrově době se duchovní vědění pouze zpracovávalo a bylo zcela přesně známo, jak se nadmyslové vědění samo formuje. V době egyptsko-chaldejské se pojmy z nadmyslna odívaly tím, co se bralo z fyzického. A ve čtvrtém období se říkalo: Máme právo aplikovat na fyzický svět to, co bylo utvořeno z duchovního světa? Hodí se to, co bylo získáno v duchovnu, také skutečně na fyzické věci? Tuto otázku si člověk mohl položit teprve ve čtvrtém kulturním období, potom co po nějakou dobu naivně aplikoval nadmyslové vědění na fyzické zkušenosti a fyzická pozorování. Zde byl už odkázán sám na sebe a tázal se: Je oprávněné aplikovat nadmyslové pojmy na fyzické věci, na fyzické zkušenosti?

V každém období vlastně žije osobnost, která v něm má zvláštní úkol, a již je zvlášť nápadné, že tu něco takového je. Na takové osobnosti, u níž je nápadné, že si neklade otázku, zda máme právo aplikovat

nadsmyslové pojmy na fyzické skutečnosti... můžeme pak dobře vidět, jak se vyvíjí to, co jsem nyní naznačil. Tak třeba vidíme, jak Platón má ještě zcela živý vztah ke starému světu a jak ještě starou formou aplikuje pojmy na fyzický svět. Teprve jeho žák Aristoteles se táže: Což se to vůbec smí? - Proto je zakladatelem logiky.

Ti, kteří se vůbec nezabývají duchovní vědou, měli by si jednou položit otázku: Proč vlastně vznikla logika teprve ve čtvrtém poatlantském období? Což nemělo lidstvo, když se od určitých dob vyvíjelo, vůbec žádných důvodů, položit si v určité chvíli otázku po logice? - Díváme-li se na věci reálně, všude můžeme uvést důležité uzly ve vývoji právě v určité chvíli. Tak je důležitá chvíle ve vývoji např. mezi Platónem a Aristotelem. Můžeme tedy říci: Ve vyličeném období máme před sebou vsutku něco, co ještě určitým způsobem má vztah ke staré souvislosti s duchovním světem, jaký ještě byl v době atlantské. Živé vědění sice odumřelo s indickým obdobím, - tím však bylo sneseno dolů něco nového. Avšak nyní se lidé stávali určitým způsobem kritičtí: Jak se smí nadsmyslový prvek aplikovat na věci fyzicko-smyslové? To znamená: Člověk si teprve nyní uvědomil, že sám něco vykonává, když zevně pozoruje svět, že zde něco snáší do světa. To bylo důležité období.

U pojmů a idejí můžeme ještě cítit, že jsou něčím nadsmyslovým, když v charakteru pojmů a idejí začneme spatřovat záruku nadsmyslového světa. Avšak jen málo lidí to cítí. Pro většinu lidí je obsah pojmů a idejí něčím velmi omezeným a planým. A ač v nich žije něco, čím lze podat jasný důkaz nesmrtnosti člověka, přesto by to lidi nepřesvědčilo, protože pojmy a ideje vzhledem k drsné realitě, kterou člověk prožívá, jsou skutečně velmi subtilní pavučinou. Je to to nejslabší, co člověk postupně vypřádal z duchovního světa, když sestoupil do světa fyzického. Pojmy a ideje jsou to nejtenčí, jsou poslední nitkou z nadsmyslového světa. A v této době, když člověk sestoupil k poslednímu, pro něj již nevěrohodnému tkanivu, kdy se zcela vyprostil z duchovního světa, musíme zaznamenat nejmohutnější zásah z nadsmyslového světa: impuls Kristův. Tak vchází do naší poatlantské doby nejsilnější spirituální realita a objevuje se v období, kdy člověk sám má nejnižší spirituální vlohu, protože má pouze ještě spirituální vlohu pro pojmy a ideje.

Pro pozorovatele vývoje lidstva ve velkém je zde velmi zajímavá si-

tuace, která nehledě k tomu (řekl bych), že může na duši působit jako bouře, může být i po vědecké stránce mimořádně zajímavá. Zajímavá, pokud bezmeznou spiritualitu oné bytosti, která zasahuje do lidstva s principem Kristovým, postavíme vedle toho, že se člověk krátce předtím tázal, jak jeho poslední tkanivo spirituálních pojmů souvisí s fyzickým světem. A ještě zajímavější, když vedle toho postavíte aris- totelskou logiku, tento spleť systém nejabstraktnějších pojmů a idejí, k nimž člověk nakonec sestoupil. Nelze si představit větší rozdíl než mezi spiritualitou, která se snesla na fyzickou úroveň v bytosti Kristově, a tím, co si člověk sám ze spirituality zachránil. Uznáte tedy, že v prvních staletích křesťanství zpočátku vůbec nebylo možné, s touto pavučinou pojmů, která byla v aristotelismu, Kristovu spiritualitu pochopit. A postupně vznikala snaha, chápat skutečnosti v dění světa a lidstva tak, aby se aristotelská logika stala použitelnou na pochody ve světě. To potom bylo úkolem středověké filosofie.

Nyni je ale důležité, že se čtvrté poatlantské kulturní období dá srovnat v lidském životním úseku s vývojem člověka, že já celého lidstva samo zasahuje do vývoje lidstva, a že člověk se vlastně nejvíce oddálil od spirituálního světa. To také je důvod, proč člověk zpočátku vůbec nebyl schopen přijímat Krista jinak než skrze víru. Proto muselo být křesťanství zprvu věcí víry - a teprve potom se stává věcí vědění. Stane se věcí vědění. Avšak teprve nyní jsme začali evangelia pronikat vědění. Křesťanství bylo věcí víry po staletí a tisíciletí, muselo jí být, protože člověk se nejvíce oddálil od spirituálních světů.

I když ve čtvrtém poatlantském období tomu tak bylo, tu přesto je nutné, aby po tomto největším sestoupení člověka opět začal stoupat vzhůru. Čtvrté období přivedlo člověka v určitém vztahu nejnižší, zato mu ale dalo nejmohutnější spirituální zásah, který přirozeně nedovedl chápat, kterému se porozumí teprve v následujících obdobích. Zde však poznáváme svoji úlohu: své pojmy opět zevnitř pronikat spiritualitou.

Světový vývoj není zcela jednoduchý. Když se totiž nějaká koule dá do pohybu určitým směrem, potom se setrvačností pohybuje dále. A má-li se koutlet jiným směrem, potom musí přijít jiný impuls, jenž ji

postrčí do jiného směru. Tak měla předkřesťanská kultura tendenci, setrvat v prudkém pádu a vnést jej do naší doby. A opačná tendence je teprve v začátcích, a mimo to potřebuje neustále popudy k vzestupu. Zvláště např. v lidském přemýšlení vidíme, jak setrvačnost tohoto pádu pokračuje. A velká část toho, čemu se dnes říká filosofie, není nic jiného než pohyb koule směrem dolů. Aristoteles opravdu ještě tušil, že pavučina lidských pojmů skutečně postihuje spirituální realitu. Avšak několik století po něm lidé už vůbec nevěděli, jak to, co pozoruje v lidské hlavě, souvisí se skutečností. A to nejvyprahlejší, nejsuchopárnější ve vývoji tohoto starého je kantianismus a všechno, co s tím souvisí. Neboť kantianismus staví hlavní otázku tak, že si přerezává vůbec všechnu souvislost mezi tím, co člověk vyvíjí jako pojem - mezi představou jakožto vnitřním životem - a tím, co jsou skutečné pojmy. Toto všechno je staré, to odumírá, a tudíž vůbec není schopno podávat do budoucna něco oživujícího. Nyní se už nebudete divit, že závěr mých psycho- sofických přednášek měl theosofické pozadí. Upozornil jsem vás na to, že u všeho, co děláme, zejména pro duševní vědění, máme za úkol, vědění, které předtím bohové darovali lidem a bylo sneseno dolů tak, že jsme se jím dávali podněcovat, - toto vědění opět obětovat vzhůru na oltářích bohů. Musíme si však osvojit takové pojmy, které vycházejí ze spirituality.

Není to neskromnost, nýbrž zákonitost doby, když řeknu: Je nutné, právě nauku o duši pěstovat jako vědu, aby se vymanila ze smrtelné ztuhlosti, do níž se dostala. Zajisté, bylo mnoho psychologů, i dnes je jich ještě hodně. Avšak všichni pracují s pojmy neoživovanými spiritualitou. Je tudíž charakteristickým znakem, že člověk jako Franz Brenta- no vydal roku 1874 pouze první svazek své psychologie, jejíž obsah přes leckteré nesprávnosti má povšechně správný základ. Ohlásil ještě i druhý svazek, který měl vyjít ve stejném roce, avšak nedokončil ho, uvízl. Schematizovat ještě mohl. Pro další postup je ale třeba spirituálního zásahu.

Dnešní psychologie, jako třeba Wundtova nebo Lippsova, nejsou vlastně psychologiemí, protože pracují pouze s předpojatými pojmy. Od začátku nemají takový základ, aby z nich mohlo něco být. Proti tomu psychologie Franze Brentana měla takový základ, že z ní mohlo něco být, avšak musela uvíznout. A to je osud veškeré odumírající vědy. U přírodních věd to nepůjde tak rychle. Zde se dá pracovat s prázdnými pojmy, protože se sbírají fakta a dává se jim promlouvat, U psychologie je to však mnohem méně

dosažitelné. Ihned se ztrácí veškerý základ, chceme-li pracovat s obyčejnými prázdnyými pojmy. Srdeční sval se ihned neztratí, i když je analyzován jako nerostný produkt, aniž by se znala jeho pravá podstata. Avšak duši nelze analyzovat stejným způsobem.

Takto téměř odumírají vědy shora dolů. A lidé budou postupně přicházet na to, že sice dovedou zhodnocovat přírodní zákony, že to však je naprosto nezávislé na „vědě“. Konstruování strojů a nástrojů, telefonů atd., to je něco zcela jiného než vědy správně chápat nebo v nich dokonce pokračovat. Někdo vůbec nemusí elektřinu prohlédat a přesto může konstruovat elektrické přístroje. Avšak skutečná věda odumírá stále víc. A tak stojíme nyní na bodu, kdy zevní vědu skutečně musí oživit věda duchovní. Právě náš pátý poatlantský kulturní úsek má na jedné straně setrvačně se kutálející vědu: když koule nemůže dále, uvízne - jako u Brentana. Vedle toho musí se však stále více oživovat vzestup lidstva. A tak tomu také bude. Může se to dít pouze tím, že se bude pokračovat ve snahách, záležejících v tom, že i zevně získané vědění se bude oplodňovat tím, co nabízí spirituální, okultní bádání. Vždyť naše páté poatlantské kulturní období bude stále více nabírat takový charakter, že, jak už jsem zdůraznil, staré egyptsko-chaldejské období se objeví v našem vlastním období jako jakési opakování. Zde vás upozorním najedno: V tomto opakování nejsme ani dnes ještě příliš daleko, nýbrž jsme na samém začátku. Jak jsme nepatrně daleko, to se vám mohlo také projevit při uvažování o tom, k čemu docházelo v různých oblastech během naší valné hromady. Tak třeba jste vyslechli přednášku pana Seilera o astrologii a mohli jste přitom přece jen dospět k pocitu, jak jste - jakožto duchovní vědci - schopni s astrologickými pojmy spojovat určité představy, zatím co je to nemožné s pojmy dnešní fyzické astronomie, aniž by se všechno, co astrologie říká, muselo považovat za nesmysl. To není důsledek astronomické vědy. Vždyť je vědou, která má nejspíš příležitost k tomu, aby byla opět vrácena do spirituality. U ní je to nejspíš možné. Avšak smýšlení lidí je velmi vzdá-

léno návratu ke spirituálno. Přirozeně byla by tu snadno metoda, jak se z toho, co astronomie dnes poskytuje, vrátit k pravdám dnes tolik pohrdané astrologie. Potrvá to však ještě nějakou chvíli, než se mezi nimi překlene most. Místo toho se budou vymýšlet všelijaké teorie, které budou chtít např. pohyby planet atd. vysvětlovat ryze materialisticky. Věci jsou již obtížnější v oblasti chemie a v tom, co se vztahuje k životu. Zde bude budování mostu ještě obtížnější.

Nejsnadnější to bude v oblasti vědění o duši. Bude jen třeba uznat to, co je na konci mé „Psychosofie“: že proud duševního života plyne nejen z minulosti do budoucnosti, nýbrž i z budoucnosti do minulosti, že máme dva proudy času: éterično, směřující do budoucna, zatím co to, co naproti tomu máme jako astrální prvek, plyne z budoucnosti zpět do minulosti. Na celém světě bude dnes sotva někdo, kdo něco takového zjistí, nemá-li spirituální impuls. Teprve když se uzná, že nám z budoucnosti neustále něco přichází vstříc, vystoupí se ke skutečnému chápání duševního života. Jinak to vůbec není možné. Tento jeden pojem bude nutný. K tomu bude ovšem třeba odvyknout si onomu způsobu myšlení, jenž počítá výhradně s minulostí, mluví-li někde o příčině a následku. Nadále nesmíme počítat pouze s minulostí, - nýbrž musíme mluvit o budoucnosti jako o něčem reálném, jež nám přichází vstříc právě tak reálně, jako za sebou vlečeme minulost. Vždyť bude dlouho trvat, než si tyto pojmy osvojíme. Avšak až dotud nebude také žádná psychologie. - 19. století zavedlo vskutku hezký pojem: „Psychologie bez duše“. Lidé jsou na něj velmi pyšní a chtějí tím říci asi toto: Studujme prostě lidské duševní projevy, avšak nemluvme o nějaké duši, která je základem! Nauka o duši bez duše! Metodicky by to ještě šlo; avšak výsledkem není nic jiného - použijeme-li hrubého přirovnání - než oběd bez jídla! To je psychologie. Pravda, lidé jsou sice pramálo spokojeni, předložili se jim oběd s prázdnými talířky. Avšak věda 19. století je podivuhodně spokojena, servíruje-li se jí psychologie, v níž se jedná o duši bez duše. Začalo to poměrně velmi brzy. A sem všude musí nejprve vejít spirituální život.

Takto zaznamenáváme u nás začátky zcela nového života. Starý život téměř vyschl, a musí se vyvinout nový. To musíme cítit. Musíme cítit, že z atlantské doby nám byla dána odvěká moudrost, že tato postupně vysychala, a že je nám dáván úkol, v našich nynějších inkamacích stále více sbírat

novou moudrost, která zde bude pro lidstvo pozdějších dob. Aby to bylo možné, k tomu zde existuje Kristův impuls! Ten bude nepřetržitě vyvíjet živoucí působení. A u Kristova impulsu se snad vypracuje (živoucí působení) nejvíce tehdy, když odumře veškerá tradice a co na ni historicky navazovalo, - když se dospěje ke skutečnému, pravému historickému Kristu.

Takto vidíme, že poatlantský vývoj se dá skutečně srovnat s jednotlivým lidským životem - že to je také jakýsi makrokosmos, proti němuž stojí mikrokosmos „člověk“. Avšak jednotlivý člověk je v prazvláštní situaci: Co mu vlastně zůstává pro zpracování v druhé polovině života, než to, co si sám v první polovině osvojil? A když je to spotřebováno, nastává smrt! Vítězem nad smrtí může být pouze ten duch, jenž v nové inkarnaci vyvíjí dále to, co pozvolna, když překročíme polovinu svého života, začíná odumírat. Máme vzestupný vývoj až do svých 35 let; potom začíná vývoj sestupný, - tím více se však rozvíjí duch; a co potom v druhé polovině nemůže již vyvinout do tělesnosti, to rozvine v následující inkarnaci. Tak vidíme, jak tělo postupně odumírá a duch postupně rozkvétá. - V makrokosmu lidstva se jeví zcela podobný obraz: Až do čtvrtého poatlantského kulturního období máme mladistvě vzestupný kulturní vývoj; odtud počínaje skutečné odumírání. Všude smrt vzhledem k vývoji lidského vědomí. Současně však zásah nového duchovního života. Ten se opět vtělí jako duchovní život v době, která nastane po našem nynějším kulturním období. A člověk musí zcela vědomě pracovat na tom, co se má opět vtělit. To ostatní musí odumřít, skutečně odumřít. A vidíme prorocky do budoucnosti. Vznikaly a vznikají mnohé vědy - přirozeně pro blaho poatlantské kulturní doby. Budou však odumírat. Onen bezprostřední život, jenž se vlévá do lidského života pod bezprostředním vlivem Kristova impulsu, ožije v budoucnosti tak, jako atlantské vědění ožilo ve svátých rších. - Z kopernikanismu je dnes v zevní vědě známa jen ta část, náležející k odumírání. Ta část, která má žít dál, to, co má kopernikanismus oplodnit (nejen to, čím po čtyři staletí již působil, nýbrž co má žít dál), to si lidstvo musí nejprve získat. Neboť Koperníkova nauka není pravdivá tak, jak se dnes podává. Vyplyne to teprve z duchovního bádání... Tak

je tomu s tím, co lidstvo má dnes za nejpravdivější, již v astronomii. A tak tomu bude se vším ostatním, co dnes mezi lidmi platí jako vědění. -A to je pravda: Ve všem, co dnešní věda přináší, je užitečnost. Pokud se dnešní věda stává technikou, potud je oprávněná; pokud chce něco poskytovat lidskému vědění, je mrtvým produktem. Přináší užitek bezprostřednímu řemeslu lidstva. K tomu je dobrá, a k tomu nepotřebuje spirituální obsah. Pokud chce něco znamenat pro tajemství vesmíru, přináší k odumírající kultuře. A aby mohla obohacovat poznání tajemství vesmíru, musela by všechno, co se dnes nabízí jako zevní věda, dokládat tím, co podává spirituální věda.

Toto mělo být přípravou pro úvahy o Markovu evangelium, s nimiž nyní začneme. Napřed jsem však potřeboval poukaz na nutnost největšího spirituálního zásahu - v době, kdy lidstvo mělo vlastně ze spirituality jen ještě poslední, nejtenčí vlákno.